

МОНІТОРИНГ ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ УЧИТЕЛЯМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розкрито сутність поняття моніторинг. Представлено результати моніторингового дослідження використання арт-терапевтичних технологій учителями початкової школи. Дослідження передбачало вивчення в учителів-практиків початкової школи суджень щодо практичної готовності до використання арт-терапевтичних технологій; спектр заходів, що посилюють професійну підготовку вчителя початкової школи до використання означених технологій. Встановлено, що здійснювати діагностико-корекційну роботу з молодшими школярами може вчитель початкових класів, залучаючи до цього необхідних фахівців.

Ключові слова: моніторинг, арт-терапія, арт-терапевтичні технології, учитель початкової школи, початкова школа, професійна діяльність.

Постановка проблеми. Традиційна підготовка майбутніх учителів початкової школи, орієнтована на формування знань, умінь і навичок, усе більше відстає від сучасних вимог, де основою освіти повинні стати не стільки навчальні дисципліни, скільки засоби мислення й діяльності. Студентів необхідно залучити вже на стадії навчання у вищому навчальному закладі до розробки інноваційних освітніх технологій, адаптувати до умов конкретного навчального середовища. Тому цілком очевидно, що оптимізувати навчально-виховний процес у початковій школі можливо, поєднуючи традиційні дидактичні методи й інноваційні освітні технології, до яких належить «арт-терапія – інноваційна освітня технологія «лікування» засобами образотворчого мистецтва, а саме малюнком, графікою, живописом, скульптурою для гармонійного розвитку особистості. Як допоміжні засоби в арт-терапії використовуються музика, казка, танець, гра, драма тощо» [9, 34]. З урахуванням вікових особливостей молодших школярів з'являється можливість показати світ у всьому його різноманітті із залученням таких комплексних арт-терапевтичних технологій, як музикотерапія, казкотерапія, ігрова терапія, що сприяє емоційному розвитку та формуванню творчого потенціалу молодших школярів.

Інноваційна за змістом і характером динаміка розвитку педагогічної освіти, орієнтованої на творчу особистість молодшого школяра, вимагає проведення моніторингу використання арт-терапевтичних технологій учителями-практиками початкової школи. Це дасть змогу проаналізувати дійсний стан використання означених технологій у професійній діяльності вчителя, покаже прогалини та дасть змогу змалювати перспективи.

Аналіз актуальних досліджень. У психолого-педагогічних дослідженнях проблема моніторингу в освітній галузі висвітлювалася вченими А. Белкіним, В. Беспалько, Г. Єльніковою, В. Кальней, Т. Лукіною, О. Майоровим,

С. Шишовим та ін. Окремі аспекти моніторингу якості початкової освіти висвітлені в працях О. Митника, О. Полєвікової, О. Савченко, Е. Степанюк та ін. Проте, незважаючи на вагомі наукові результати цих досліджень, поза увагою учених залишилася проблема моніторингу використання арт-терапевтичних технологій учителями початкової школи.

Мета статті – розкрити поняття «моніторинг»; проаналізувати стан використання арт-терапії та арт-терапевтичних технологій учителями початкової школи.

Методи дослідження – аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури з досліджуваної проблеми, анкетування.

Виклад основного матеріалу. Науковці по-різному розуміють поняття «моніторинг». Так, М. Бершадський та В. Гузєєв визначають моніторинг як «соціально-педагогічну службу, що займається відстеженням того, як реалізуються життєві та професійні плани випускників, як складається їхня доля [1, 15; 3], а також як планомірне, довготривале діагностичне спостереження за професійно-освітнім процесом, систему збору, опрацювання, аналізу та збереження інформації про функціонування педагогічної системи, що забезпечує неперервне відстеження її стану, своєчасне коригування та прогнозування розвитку [1]. Н. Малаховська дає таке визначення моніторингу: «Це неперервне науково обґрунтоване спостереження за освітнім процесом із метою виявлення його відповідності бажаному результату чи першочерговим уявленням за допомогою збору певних основних показників» [7, 17].

Нам імпонує думка О. Майорова, який трактує моніторинг як «систему збору, обробки, зберігання й поширення інформації про яку-небудь систему чи окремі її елементи, яка орієнтована на інформаційне забезпечення управління цією системою, що дає змогу висловлювати судження про її стан і дає можливість прогнозувати її розвиток» [6, 12]. Г. Єльнікова вважає, що сутність моніторингу «полягає в синхронності процесів спостереження, замірювання, вироблення на цій основі нових знань про стан об'єкта з подальшим моделюванням, прогнозуванням та прийняттям відповідного управлінського рішення» [4, 30].

Слід зазначити, що моніторинг є системною процедурою, головна мета якої визначається не лише відстеженням за певним станом об'єкта, а й з'ясуванням чинників, що сприятимуть його розвитку, тобто моніторинг можна вважати науковим методом дослідження певного об'єкта, у нашому випадку йдеться про дійсний стан використання арт-терапії та арт-терапевтичних технологій (АТТ) учителями початкової школи. Завдяки моніторингу реалізується зворотний зв'язок, що дає змогу оперативно регулювати й коригувати зміст підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання АТТ у вищому навчальному закладі.

З метою вивчення стану використання вчителями-практиками арт-терапії та АТТ ми провели діагностичне дослідження, яке у згорнутому вигляді може бути представлено, зокрема, у таких аспектах. Об'єктом моніторингового дослідження були 181 учитель початкових класів м. Тернополя, м. Ізмаїла, м. Полтави.

На основі досліджень Н. Городецької [2], О. Мороза [8], М. Фірсова [10] усі респонденти, які були задіяні в моніторинговому дослідженні, були поділені відповідно до педагогічного стажу на три категорії, а саме:

— до 3-х років – це період, що характеризується входженням у професію, освоєнням нової соціальної ролі, професійним самовизначенням, формуванням особистісних та професійних якостей, досвідом самостійного виконання професійної діяльності – 19 учителів;

— від 3-х до 10-ти років – період повного засвоєння професії та оволодіння педагогічною майстерністю на основі сукупності раніше набутих знань, навичок, формування індивідуального стилю професійної діяльності – 23 учителі;

— більше 10-ти років – період «педагогічної кризи», що з'являється в діяльності вчителів зі стажем 10–15 років. Перебуваючи в zenіті своїх фізичних і духовних сил, маючи значний позитивний досвід роботи у школі, вони починають відчувати глибоку незадоволеність своєю працею. У результаті цього відбувається спад професійної активності. Як правило, вони негативно ставляться до сучасних інноваційних технологій у навчальному процесі початкової школи – 139 учителів.

Дослідження передбачало вивчення в учителів-практиків початкової школи таких питань: діагностику суджень респондентів щодо практичної готовності до використання АТТ; спектр заходів, що посилюють професійну підготовку вчителя початкової школи до використання АТТ тощо. Для цього ми розробили анкету. На основі такого анкетування ми зможемо прогнозувати відтворення реальної ситуації щодо означеного аспекту моніторингового дослідження, бо ним охоплені респонденти півдня, заходу й північно-східної частини країни.

Конкретизуємо набуті діагностичні матеріали, які віддзеркалюють окремі аспекти використання вчителями початкової школи арт-терапії та АТТ. Насамперед, нас зацікавило, з якими проблемами вчителі початкової школи частіше зіштовхуються під час роботи з молодшими школярами у період їхньої адаптації до школи. Аналіз даних свідчить, що більшість респондентів (66,2 %) на перше місце ставить «неорганізованість поведінки та низький рівень довільної регуляції». Учителі відзначали, що останнім часом збільшилася кількість школярів, які досить часто використовують неефективні способи вирішення задач, у їхніх діях і судженнях відчувається поспішність або, навпаки, коливання й сумніви, що знижують ефективність пізнавальної активності. Це може бути зумовлено

слабкістю гальмівних процесів у корі головного мозку і недостатньою сформованістю функцій контролю за своєю поведінкою, що проявляється переважно в дітей молодшого шкільного віку.

Оскільки процес адаптації до школи триває в середньому від 10–18 днів до 1–3-х місяців, як правило, він супроводжується зростанням внутрішньої напруженості дитини, підвищенням рівня тривожності, появою шкільних страхів, зниженням самооцінки. Саме тому вчителі помічали «емоційні порушення поведінки» у молодших школярів – 32,1 %. Наявність негативних емоційних станів, таких, як тривожність, що проявляється у хвилюваннях, підвищеному занепокоєнні в навчальних ситуаціях, у процесі спілкування з однолітками та вчителями, може свідчити про існування порушень в особистісному розвитку (12,7 %) та в комунікативній сферах особистості (16,1 %).

Тривожність як емоційне напруження сприяє появі страхів у ситуації перевірки знань учнів, дезорганізації навчальної діяльності – і, як наслідок, навчальна мотивація дитини значно знижується. Неуспіх породжує тривогу, яка сприяє закріпленню невдач. Тому важливо вчасно діагностувати психологічний стан дитини на наявність тривожності, страхів, оскільки вони можуть суттєво знижувати навчальну успішність. Тривожність є не лише однією з причин неуспішності в навчанні, а й часто є наслідком невстигання дитини у школі – про це наголошували 43,1 % учителів.

Загалом вчителі відзначали, що лише незначна кількість дітей нормально й легко адаптується до навчання. При цьому показниками адаптації є продуктивність у навчальній діяльності, відсутність деструктивних емоційних станів та внутрішньої напруженості. У переважній більшості дітей процес адаптації затягується. Бувають випадки, коли на першому році навчання повноцінної адаптації до школи так і не відбувається. І такі учні потребують особливої уваги як із боку вчителя, так і психолога або соціального педагога.

Беручи до уваги те, що молодші школярі зіштовхуються з різними проблемами адаптації, ми намагалися визначити, як часто здійснюється діагностична робота з молодшими школярами практичним психологом або соціальним педагогом. Більша частина вчителів (70,1 %) відзначали, що діагностична робота здійснюється в міру необхідності, причому інколи ця діагностика відбувалася на початку першого класу, саме в період адаптації молодших школярів, і в середині 4-го класу, коли практичні психологи проводили діагностику самооцінки учнів. 21 % респондентів відповіли, що діагностика здійснюється раз на семестр, і вона пов'язана з чітко розробленим планом роботи практичних психологів і соціальних педагогів. 7,8 % учителів відзначали, що діагностика здійснюється один раз на навчальний рік, що, безперечно, є недостатнім і не може сформувати цілісну картину про адаптацію молодших школярів в умовах початкової

школи. Ми вважаємо, що вчасно проведена діагностика зможе не лише значно поліпшити емоційний стан молодших школярів, але й покращить навчальні досягнення, пізнавальну активність та взаємини учнів із однолітками, батьками та педагогами.

Для визначення можливостей арт-терапії та АТТ у діагностико-корекційній роботі з молодшими школярами ми запропонували вчителям початкової школи оцінити їх за 10-тибальною системою. Приємно відзначити, що третина вчителів (27,6 %) оцінили можливості арт-терапії та АТТ у 8 балів; приблизно однакова кількість респондентів віддали по 9 балів (16,1 %) і по 10 балів (16,6 %). Незначна кількість учителів, і це вчителі зі стажем більше 10-ти років, надали можливостям арт-терапії від 1 до 4 балів (6,6 %). Тобто в цілому переважна більшість учителів, які працюють, визнають можливості арт-терапії та АТТ в діагностико-корекційній роботі з молодшими школярами. Отже, як показують результати моніторингового дослідження, арт-терапія та АТТ мають значний потенціал та можуть бути використані в системі початкової освіти як ефективний засіб діагностики емоційної сфери при проведенні, наприклад, проєктивних малюнкових тестів.

У процесі спостережень та бесід із учителями було встановлено, що деякі з них, особливо це стосується вчителів-початківців зі стажем до 3-х років, аналізують малюнки дітей, відзначаючи при цьому особливості кольорової гами (темні кольори можуть свідчити про поганий або пригнічений настрій, світлі – навпаки); займаються з дітьми виготовленням спільних колажів, що сприяє покращенню загальної атмосфери та є об'єднувальним фактором у роботі з дітьми; застосовують педагогічний малюнок на дошці під час пояснення нового навчального матеріалу; організують виставки творчих робіт учнів. Ми вважаємо, що методами корекції поведінки молодших школярів можуть бути не тільки арт-терапія, але і її допоміжні технології: ігрова, музична, казкотерапія, оскільки вони мають великі творчі та розвивальні можливості та із задоволенням сприймаються дітьми.

Під час моніторингу було запропоновано визначити, чи доцільно відносити арт-терапію та АТТ до тих, що сприяють фаховому вдосконаленню сучасного вчителя. Аналіз даних свідчить, що 43,1 % учителів вважають, що «арт-терапія та АТТ, безперечно, сприяють фаховому вдосконаленню сучасного вчителя», причому відповіді вчителів із різним стажем розподілилися приблизно однаково. «Арт-терапія та АТТ більше сприяють, ніж не сприяють», – вважають 33,2 % респондентів, «важко відповісти» – 19,3 % учителів. Незначний відсоток учителів (4,4 %) відзначили, що «арт-терапія та АТТ більше не сприяють, ніж сприяють фаховому вдосконаленню вчителя», що може свідчити про небажання займатися саморозвитком у професійному плані і звичку працювати за шаблоном – «навчальна програма понад усе».

Отже, респонденти визнають, що арт-терапію та АТТ доцільно відносити до тих засобів, завдяки яким можливо оптимізувати процес навчання в початковій школі. Тобто, серед учителів домінує судження: якщо у процес підготовки майбутніх учителів початкової школи впроваджувати арт-терапію та АТТ, то можна говорити про оновлення початкової школи в бік гуманізації та розвитку.

Наступним питанням ми намагалися з'ясувати, чи можливо розширити спектр функцій учителя початкової школи, додавши при цьому діагностичну, корекційну та терапевтичну. Аналіз відповідей респондентів свідчить, що більшість учителів (30,4 %) вважають, що спектр функцій учителя може бути розширений, «більше так, ніж ні» відповіли 28,2 % учителів; «більше ні, ніж так» – 14,9 % учителів. На жаль, 12,7 % учителів зі стажем більше 10-ти років негативно відповіли на запитання. Відсоток учителів, яким було «важко відповісти», склав 13,8 %.

У процесі бесід ми з'ясували, що вчителі зі стажем більше 10-ти років вважають: названі вище функції мають бути покладені на відповідних фахівців – психолога або соціального педагога. Як правило, такі вчителі працюють за старою звичкою і не намагаються обтяжувати себе додатковою роботою. «Молоді» вчителі, навпаки, вважають, що проводити діагностику емоційної сфери дітей, наприклад, за допомогою проєктивних малюнків, це не просто цікаво, але й корисно. А корекційно-терапевтична робота у вигляді казкових, ігрових або театралізованих занять сприятиме пробудженню інтересу та підвищенню мотивації молодших школярів до навчання в початковій школі.

Для визначення функціональних можливостей АТТ ми запропонували вчителям проранжувати освітні галузі, у яких було б доцільно використовувати АТТ задля оптимізації процесу навчання молодших школярів. Ми обчислили середній ранг кожної освітньої галузі. Рангові місця розподілилися в такому порядку. Перше місце вчителі віддали галузям «Мистецтво» і «Технології», пояснюючи це тим, що саме на цих предметах можна «малювати, ліпити, займатися виготовленням художніх виробів». На думку вчителів, ці види художньої діяльності і є арт-терапією. Ми не погоджуємося з цим. У своєму дисертаційному дослідженні Л. Лебедева [5] наводить перелік відмінностей арт-терапевтичних занять від уроків малювання. Хоча, безперечно, на уроках малювання можна проводити, наприклад, проєктивне малювання, що дасть змогу не просто виконати завдання «щось намалювати», але й провести непряму діагностику емоційного стану учнів.

Освітня галузь «Мови і літератури» посіла третє місце, що було пов'язано з тим, що на уроках мови можна використовувати, наприклад, репродукції картин для написання творів, розвитку мовлення, читання творів різних родів і жанрів із усної народної творчості: загадок, ігрового фольклору,

казок, легенд, міфів, літературних казок тощо. У процесі роботи над казками молодші школярі навчаються помічати особливості засобів вираження емоцій, почуттів, передавати ставлення до зображуваних подій і героїв.

Четверте та п'яте місця були відведені «Природознавству» та «Суспільствознавству». Учителі відзначали, що ці уроки можна зробити набагато цікавішими, якщо влаштовувати для дітей екскурсії, давати художньо-творчі завдання, наприклад, малювати свої враження від побаченого на природі або виготовляти вироби з природних матеріалів тощо. Шосте місце вчителі відвели галузі «Здоров'я і фізична культура», підкресливши при цьому необхідність збереження й зміцнення фізичного, психічного та духовного здоров'я дітей.

Останнє місце вчителі відвели освітній галузі «Математика», пояснюючи це тим, що вона не містить суттєвих можливостей для застосування АТТ. Учителі при цьому наголошували, що на уроках математики можливо здійснювати роботу щодо загального розвитку особистості: виховання зосередженості, наполегливості, самостійності; розвитку інтелекту, пам'яті, мовлення, уяви тощо. Однак головним при цьому має залишатися програмне навчання, від якого не можна відходити.

Вагомий інтерес у контексті нашого дослідження мають відповіді вчителів щодо характеру самооцінних суджень відносно практичної готовності до використання АТТ у професійній діяльності. Узагальнюючи набуті в цьому плані матеріали, зазначимо, що частина вчителів (13,2 %) вважають себе «практично готовими» до цієї діяльності. Об'єктивно оцінюють свої можливості лише 12,2 %, вони вважають себе не готовими до використання АТТ у професійній діяльності, оскільки не проходили відповідну підготовку. «Більше готові, ніж не готові» відзначили 26,5 % учителів. Приблизно такий самий відсоток (28,2 %) – учителі, які вважають себе «більше не готовими, ніж готовими». Водночас ми не настільки оптимістично налаштовані, бо, по-перше, йдеться про твердження лише на основі самооцінки респондентів, по-друге, більшість учителів мають лише загальні уявлення про арт-терапію, а вони, як правило, поверхневі й неточні.

Для прогнозування експериментальної системи роботи ми визначали, що саме доцільно впроваджувати у вищій школі з метою вдосконалення підготовки майбутніх учителів до використання АТТ у початковій школі. Учителі зі стажем до 3-х років наголошували, що процес навчання у вищій школі відбуватиметься набагато цікавіше, якщо проходитиме у формі тренінгових занять (57,9 %), де вони матимуть змогу ознайомитися з практичними АТТ, які згодом можна буде використати в початковій школі з молодшими школярами. «Досвідчені вчителі» надають перевагу класичним формам навчання – предметам або спецкурсам, передбаченим навчальним планом – 45,3 %. Третина вчителів (33,2 %) обрали «зустрічі» з психологами-практиками, які займаються арт-терапією на професійному рівні.

Наступним завданням моніторингового дослідження було запропонувати вчителям, базуючись на власному життєвому досвіді, оцінити ступінь використання АТТ у роботі вчителя початкових класів (зокрема за 10-бальною системою). Дані діаграми свідчать, що більша кількість респондентів оцінюють значний ступінь використання АТТ у роботі вчителя (більше п'яти балів). Приблизно кожний четвертий респондент оцінив ступінь використання вчителем АТТ у 8 балів. 11,6 % учителів оцінили цей ступінь максимально – на 10 балів. Отже, на рівні самооцінних суджень респондентів переважає середня готовність до використання АТТ у практиці роботи сучасного вчителя початкових класів, що підтверджує актуальність досліджуваної проблеми.

Проводячи анкетування, ми намагалися визначити, наскільки респонденти усвідомлюють значення арт-терапії та АТТ для професіоналізму вчителя початкової школи (максимальний рівень усвідомлення – 10 балів). Набуті діагностичні матеріали свідчать, що кожен четвертий респондент адекватно усвідомлює значущість арт-терапії та АТТ для професіоналізму вчителя (27,6 %). Це дає підставу стверджувати, що процес підготовки учителів початкової школи необхідно здійснювати з активним застосуванням інноваційних методів і технологій навчання, серед яких провідне місце займає арт-терапія. У результаті така підготовка зможе розкрити внутрішній потенціал особистості майбутнього вчителя, розвинути художньо-естетичні здібності та розширити світогляд. Крім того, це дасть змогу усвідомити, що арт-терапевтичні заняття є не просто потрібними для розвитку дітей; під час їх проведення вони зможуть проявити себе найяскравіше, відволіктися від своїх проблем.

Проведене моніторингове дослідження дає підстави дійти таких **висновків**. По-перше, у практиці початкової школи склалася традиційна система навчання молодших школярів. Можна говорити лише про поодинокі випадки прояву інтересу учителів до нетрадиційних форм, методів і технологій навчання в школі, як правило, у учителів із незначним стажем роботи. По-друге, за специфікою своєї праці вчитель початкової школи тривалий час перебуває зі своїми вихованцями, спостерігає за ними під час різних уроків, а отже, не тільки може краще знати своїх учнів, але й має більше можливостей для навчального, виховного й розвивального впливу. По-третє, здійснювати діагностико-корекційну роботу з молодшими школярами може вчитель початкових класів, залучаючи до цього необхідних фахівців. По-четверте, арт-терапія та АТТ мають величезні можливості, починаючи від діагностичних і завершуючи корекційно-терапевтичними, а отже, вони можуть бути з успіхом використані задля оптимізації навчально-виховного процесу в початковій школі.

Перспективи подальших наукових розвідок. Подальшого наукового дослідження потребує аналіз зарубіжного досвіду використання АТТ учителями початкової школи у професійній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бершадский М. Е. Мониторинг учебного процесса. Измерительные инструменты / М. Е. Бершадский, В. В. Гузев // Химия в школе. – 2002. – № 8. – С. 11–17.
2. Городецька Н. Г. Психологічний аналіз інноваційних бар'єрів у діяльності сучасних педагогів / Н. Г. Городецька // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – 2008. – Т. 10. – С. 100–108.
3. Гузев В. В. От методик – к образовательной технологии / В. В. Гузев // Народное образование. – 1998. – № 7. – С. 84–91.
4. Єльнікова Г. В. Основи адаптивного управління : курс лекцій / Г. В. Єльнікова. – К. : ЦІППО АПН України, 2002. – 133 с.
5. Лебедева Л. Д. Педагогические основы арт-терапии в образовании учителя : дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 / Людмила Дмитриевна Лебедева. – М., 2003. – 426 с.
6. Майоров А. Н. Мониторинг в образовании / А. Н. Майоров. – К. : Интеллект-центр, 2005. – 424 с.
7. Малаховская Н. А. Комплексный мониторинг образовательного процесса / Н. А. Малаховская // Профессиональное воспитание. – 2006. – № 5. – С. 17–18.
8. Мороз О. Г. Професійна адаптація молодого вчителя : навчальний посібник / О. Г. Мороз. – К. : КДШ ім. О. М. Горького, 1980. – 96 с.
9. Сорока О. В. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання арт-терапевтичних технологій : дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 / Ольга Вікторівна Сорока. – Тернопіль, 2016. – 534 с.
10. Фирсов М. В. Теория социальной работы : учебное пособие для студ. высш. учеб. заведений / М. В. Фирсов, Е. Г. Студенова. – М. : Гуманит. изд. центр Владос, 2001. – 432 с.

РЕЗЮМЕ

Сорока О. Мониторинг использования арт-терапевтических технологий учителями начальных классов.

В статье раскрыта сущность понятия мониторинг. Представлены результаты мониторингового исследования использования арт-терапевтических технологий учителями начальной школы. Исследование предусматривало изучение у учителей-практиков начальной школы суждений относительно практической готовности к использованию арт-терапевтических технологий; спектр мероприятий, которые усиливают профессиональную подготовку учителя начальной школы к использованию указанных технологий. Установлено, что осуществлять диагностико-коррекционную работу с младшими школьниками может учитель начальных классов, привлекая к этому необходимых специалистов.

Ключевые слова: мониторинг, арт-терапия, арт-терапевтические технологии, учитель начальной школы, начальная школа, профессиональная деятельность.

SUMMARY

Soroka O. Monitoring of applying art-therapeutical technologies by the primary school teachers.

In the article the core of the term monitoring that is a system of collecting, treating, keeping, sharing the information about any system or its separate elements is discovered. The system that is directed toward information support of managing this system gives an

opportunity to pass a judgment upon its condition and gives an opportunity to foresee its development. The results of monitoring investigation of art-therapeutical technologies by primary school teachers are presented. A diagnostic investigation was conducted in order to study the state of applying of art-therapy and art-therapeutical technologies by the teacher-practitioners. 181 primary school teachers from Ternopil, Izmail, and Poltava were the object of the investigation. Teachers were divided into three categories according to their pedagogical service, namely to 3 years, to 10 years, more than 10 years.

The investigation expected primary school teacher-practitioners to study the judgments about practical readiness for applying art-therapeutical technologies, range of measures that boost professional training of the primary school teacher for applying above mentioned technologies.

The conducted monitoring investigation gave some grounds to come to such conclusions. First of all, primary school has got a traditional teaching system of younger pupils. We can discuss only rare cases of teachers' interest to non-traditional forms, methods and technologies at school, as a rule, teachers with a little length of service. Second, particularly as regards primary school teacher's work, he or she stays with his or her pupils for a long time. The teacher observes them during different lessons, consequently, knows his pupils better and has more opportunities for teaching, educational and developmental influence. Third, a primary school teacher can put into practice diagnostics and correction work with younger pupils, attracting necessary specialists. Fourth, art-therapy and art-therapeutical technologies have tremendous opportunities from diagnostics to correction therapeutical effect; consequently, they can be successfully applied for optimization of educational process in the primary school.

Further research requires the analysis of foreign experience of the use of art-therapeutical technologies by the primary school teachers in their professional activities.

Key words: *monitoring, art-therapy, art-therapeutical technologies, primary school teacher, primary school, professional activity.*

УДК 373.2

Светлана Якименко

Николаевский национальный университет
имени В. А. Сухомлинского

ФОРМИРОВАНИЕ МИРОВОЗЗРЕНИЯ ДОШКОЛЬНИКА И МЛАДШЕГО ШКОЛЬНИКА СРЕДСТВАМИ ИНТЕГРИРОВАННЫХ ЗНАНИЙ О ЧЕЛОВЕКЕ И МИРЕ

В статье рассматриваются вопросы интегрированной технологии учебно-воспитательного процесса на основании общей интегрированной системы содержания образования. В основе такой технологии лежат идеи гуманизации и гуманитаризации образования, ориентации на всестороннее развитие личности дошкольника/младшего школьника. Исследованная модель технологии рассматривается как целостная система, общей направленностью которой является формирование у ребенка основ целостного восприятия картины мира, правильного ориентирования в объективной деятельности и успешной деятельности в ней.

Ключевые слова: *учебно-воспитательный процесс, мировоззрение, инновации, технологии, интеграция, интегрированная технология, личность ребенка, профессионализм.*

Постановка проблемы. Рассматривая направление реформирования образования в Украине, мы осознаем, что система образования,